

Oponentský posudek disertační práce

Název disertační práce: **Umění účasti – divák jako specifický komponent uměleckého díla**

Autorka disertační práce: **MgA. Marianna Stránská**

Fakulta/Katedra: **Divadelní fakulta Akademie múzických umění v Praze / Katedra alternativního a loutkového divadla**

Vedoucí disertační práce: **prof. Miloslav Klíma**

Oponent disertační práce: **prof. Mgr. Michal Koleček, Ph.D.**

Disertační práce MgA. Marianny Stránské předkládaná k obhajobě pod názvem **Umění účasti – divák jako specifický komponent uměleckého díla** bezesporu představuje zajímavý a podstatný příspěvek k diskuzi zaměřené na ohledávání rozhraní mezi polem uměleckého díla a polem divácké interakce, která zásadním způsobem ovlivňuje podobu současného umění a také strategie fungování uměleckého provozu a uměleckých institucí. Jedním z nosných témat formujících zaměření této diskuze samozřejmě je opětovné hledání plnohodnotné role umění v dramaticky se proměňujícím společenském kontextu v situaci, kdy se radikálně transformují základní paradigmaty sociální, ekonomická, kulturní, politická a především environmentální. Umění v této transiční atmosféře pretenduje na roli nástroje, který v sobě integrálním způsobem propojuje funkce estetické a kulturní s funkcemi společenskými, komunitními a také úzce subjektivně zaměřenými. V jistém smyslu se dá konstatovat, že takové směřování umění se do jisté míry navrácí k ritualizovanému rámci, k situaci, kdy skrze umělecký prožitek a v přímém interaktivním zapojení do struktury uměleckého díla, lze divákům-participantům zprostředkovat vytržení z proudu každodennosti a v symbolické perspektivě také rozevřít mezeru ve stereotypch vnímání vedoucí k intenzivnímu uvědomování si sama sebe a zároveň provázanosti každého individua se širším celkem. Takto zaměřené proudy umělecké tvorby jsou různě označovány a prolínají se s různými uměleckými oblastmi a nezdědka jejich hranice překračují, aby využily různorodých vyjadřovacích strategií v aktivní komunikaci s divákem. Ať již ale mluvíme o umění interakce, participace, výzkumu uměním, site-specifických intervencích, edukativním či politickém obratu, umění péče či jako autorka disertační práce o umění účasti, vždy se setkáváme s touhou po bezprostředním kontaktu, po v dnešním světě mizející fyzické komunikaci a po zodpovědnosti umělce za širší rámce, než kterými jsou „rám obrazu“ či „tradiční jevištní tvar“.

Doktorandka MgA. Marianna Stránská je si tohoto uměleckého proudu dobře vědoma a včleňuje se do něho jak prostřednictvím vlastní umělecké tvorby, tak také širším uvažováním, kterého sevřený koncept předkládá v disertační práci. Tu přitom koncipuje v průniku pro její umělecký vývoj klíčových realizací a přehledného, informačně hutného a jasně strukturovaného textu, který lze chápat jako průvodce po historických i zcela aktuálních tendencích v logické provázanosti trasujících cestu k současnému participativnímu a účastnému uměleckému výrazu. Disertační práce je přitom členěna do tří kapitol, když každá z nich je významově provázána s konkrétním dílem doktorandky.

První kapitolu nazvanou „**Chytit při činu**“ o **výtvarné instalaci** uvozuje doktorandka vlastní autorskou realizací **Odpočívárna smyslů** z roku 2010, která byla složena z několika interaktivních objektů. Tyto objekty se výrazně prosadily v dobovém kontextu především českého výtvarného umění, když byly vedle jiných výstav rovněž zařazeny do dnes již kultovního projektu **Orbis pictus** organizovaného multimediálním umělcem Petrem Niklem. Tato souvislost konvenuje i se samotným zaměřením této kapitoly, která je soustředěna především na problematiku různých participačních a performativních forem rozvíjejících se v českém a mezinárodním výtvarném umění od padesátých let až do období

sedmdesátých a osmdesátých let minulého století. Autorka se přitom na tento materiál zaměřuje zcela logicky, když v samotném úvodu kapitoly konstatuje, že tyto tendence se primárně objevovaly právě na rozhraní výtvarného umění a dramatické tvorby, přičemž celá řada impulsů se rodí především na poli tak zvaného akčního umění reprezentujícího jeden z klíčových proudů konceptualismu. MgA. Marianna Stránská v této rozsáhlé kapitole bravurně interpretuje jednotlivé etapy vývoje participativních uměleckých tendencí a zároveň je promítá do kontextu vývoje alternativních divadelních tendencí, ale především rovněž do kontextu vlastní umělecké práce. Témata, která zpracovává, odborná literatura, kterou cituje i závěry, ke kterým dochází dokazují bravurní autorčinu orientaci v dané problematice i schopnost nacházet v historických uměleckých projevech nové impulzy směrem k posunům na aktuální umělecké scéně. Není mým záměrem jakkoli polemizovat nad zdroji, které si doktorandka zvolila jako teoretické zázemí pro svůj text, ale přesto bych chtěl upozornit na jeden text, který by ji v budoucnosti jistě pomohl nalézt další inspirační potenciál právě směrem k hledání nových interaktivních forem uměleckého vyjádření. Jedná se o studii Miwon Kwon nazvanou **One Place after Another** publikovanou v roce 2002, která se zabývá novými formami zacházení s prostorem, které nahrazují tradiční sochařské a objektové strategie a cílí především do veřejného prostředí nezřídka opět se silnými participativními tendencemi. Na půdorysu této studie se přitom jasně vyjevuje komplexní charakter obratu k divákovi, který zasahuje nejenom různé kontexty výtvarného umění (akční umění versus umění objektové), ale také různé umělecké oblasti od výtvarné tvorby, přes scénická umění až po tanec či hudbu. Podněty z této studie by doktorandka jistě využila i ve vlastní tvorbě, která se rovněž interaktivním tendencím v objektové práci často a úspěšně věnuje.

Ve druhé kapitole své disertační práce nazvané **„Žít jinak“ (mezi instalací a divadlem)** se MgA. Marianna Stránská věnuje projektu **Dům dělostřelecká 35** z roku 2013 v rámci kterého formou site-specifické akce s participačním charakterem divákům zprostředkovala jedinečný zážitek spojený s historií ale také s imaginativním narativem vyrůstajícími ze specifické situace konkrétního místa – činžovního domu na pražské Ořechovce. Na pozadí autorské interpretace tohoto eventu se ovšem doktorandka od problematiky participačních strategií využívaných převážně ve výtvarném umění posouvá do kontextu divadelní teorie, kterou ovšem sleduje na její cestě směřující k aktivizaci diváka, a především k prohlubování sociální role či sociální angažovanosti uměleckého divadelního tvaru. Podnětné jsou v této souvislosti především její úvahy inspirované Ranciérovým konceptem emancipovaného diváka v kombinaci s myšlenkovým rámcem české divadelní vědy sedmdesátých a osmdesátých let minulého století, který vyrůstá ze širšího konceptu navazujícího na tradici pražského lingvistického kroužku a jeho sémiotických studií.

Závěrečná třetí kapitola disertační práce nazvaná **„Být či nebýt umělcem“ (návrat k divadlu)** předkládá čtenářům sebekritickou reflexi experimentálního autorského projektu **O sobě a o sezení** realizovaného v roce 2017 v rámci kterého se doktorandka dotkla hraničních souvislostí spojených s procesem komunikace s divákem. Teoretický rámec představující pozadí tohoto projektu MgA. Marianna Stránská ohledává v rozpětí mezi postmoderními tendencemi prosazujícími se v kontextu především výtvarného umění a reprezentovanými strategiemi postprodukce a vztahové estetiky, definovanými francouzským teoretikem umění Nicolasem Bourriaudem na straně jedné a radikálním příklonem k umění ve formě politické praxe, tak jak ji formuluje kurátorka Maria Lind, na straně druhé. Za skutečně sympatickou a obdivu hodnou lze v této kapitole a rovněž v na ni navazujícím závěru označit doktorandčinu schopnost jasně definovat kritické body, které identifikovala v projektu **O sobě a o sezení** a které se týkají především vztahu mezi autorským subjektem a k aktivitě vedeným obecně. S jistou nadsázkou se potom v této souvislosti sama autorka v posledních řádcích třetí kapitoly své disertace ptá: „Není třeba uměleckou činnost znovu osvobodit? A vrátit na piedestal estetickou složku díla?“ Její konsekventní a nesnadné přemýšlení zaseknuté v řádcích disertace

ukazuje snahu nevyhýbat se závažným problémům přítomným nejenom v kontextu umělecké tvorby a kultury obecně, ale rovněž kontextu roztroušené pozornosti a reality dnešního světa. Obracet se k těmto hlubokým rozporům čelem je vždy absolutní nutností. Vyprávět o nich metaforickým a symbolickým jazykem prostředkujícím jejich tíhu i krásu je potom jedinou cestou, jak se s nimi smířit a nabídnout tento osvobozující a sebekritický smír také těm, se kterými prostřednictvím umělecké tvorby toužíme hovořit.

V závěru oponentského posudku je možné konstatovat, že doktorandka MgA. Marianna Stránská v předkládané práci vedle kvalitního tematického zaměření přesvědčivě osvědčuje získané kompetence nezbytné pro úspěšné absolvování doktorského studia – tedy schopnost samostatné a inovativní tvůrčí umělecké a především výzkumné práce, hluboké porozumění aktuálním trendům současného umění a kultury, cit pro práci s prameny a rovněž odbornou literaturou, zacházení se současnými metodologickými rámci, formulaci strukturovaného odborného textu obsahujícího obsáhlý poznámkový aparát a konečně také cit pro jazyk a umění komunikovat dostatečně odborným ale také srozumitelným a vytríbeným způsobem.

Vzhledem k výše uvedenému lze bez váhání doporučit disertační práci MgA. Marianny Stránské předkládanou pod názvem **Umění účasti – divák jako specifický komponent uměleckého díla** k ústní obhajobě a k následnému udělení akademického titulu doktor (Ph.D.).

Otázka k obhajobě:

Termín umění účasti je v předkládané disertační práci spojován především s opravdu aktivní spoluúčastí diváka na průběhu performativního uměleckého díla. Není ovšem možné tento termín vnímat také v jeho rozšířeném smyslu – tedy jako umělecké dílo založené na prosté účasti umělce na životech jiných lidí, na účasti existence komunity, která umělce obklopuje? Tím, kdo jaksí mimoděk vytváří rámec participace, se tak může stát například jakákoli sociální situace a tím, kdo prostřednictvím své tvorby participuje, je potom umělec sám.

V Ústí nad Labem, 24. 11. 2019.

prof. Mgr. Michal Koleček, Ph.D.
Fakulta umění a designu
Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
Pasteurova 9
400 96 Ústí nad Labem

